

pracę dwóch regionów: województwa ciechanowskiego i okręgu Pärnu, uwzględniając dziedziny gospodarczą, kulturalną i kontakty międzyludzkie. Analogicznie mgr Jan Błądek informuje o współpracy między Tallinem i Toruniem. Jeszcze raz zabrał głos Mieczysław Maciejak, wskazując na rolę środków przekazu we wzajemnym upowszechnianiu wiedzy o Polsce i Estonii. Inżynier Arkadiusz Kędziora podzielił się swymi doświadczeniami z czasów, kiedy z ramienia polskich firm Budimex i Budopollexport działał w Estonii. Tutaj relacjonuje pracę polskich konserwatorów zabytków. Wreszcie Irena Szirkowiec zaprezentowała stan współpracy Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” ze środowiskami polskimi w Estonii.

Ostatnia część książki zawiera tylko jeden artykuł prof. Sergieja Isakowa na temat mniejszości rosyjskiej w Estonii. Jest to spore i dobrze udokumentowane studium, którego wartość w kontekście zmian politycznych zaszłych po rozwiązaniu ZSRR i uzyskaniu niepodległości przez Estonię jest niekwestionowana.

Recenzowanie dzieła o tak rozległej tematyce może polegać jedynie na jak najbardziej przejrzystym zaprezentowaniu jego treści i wydobyciu właściwych akcentów umożliwiających globalną ocenę książki. Wydaje się, iż taki cel niniejsze omówienie osiągnęło.

Praca nie rekomenduje się jako łatwa lektura, stanowi jednak ważne kompendium nie pomijające żadnej z istotnych dziedzin składających się zarówno na obraz Estonii, jak i żyjącej w niej społeczności polskiej. Książka zawiera dobre indeksy: osobowy i geograficzny i wprost nieoceniony słowniczek biograficzny autorów. To ułatwia korzystanie z niej. Jeśli dodać staranną szatę edytorską i kilka ciekawych zdjęć przypominających sesję, załączonych na końcu, można mówić o udanym i ciekawym wydawnictwie.

Ks. Zygmunt Zieliński

Polacy w austriackim parlamencie. W 130. rocznicę Koła Polskiego, red. Władysław S. Kucharski, Lublin 1997, ss. 391, Wydawnictwo MULTICO.

W polskiej literaturze badań polonijnych i historycznej tematyka Polaków w Austrii, w tym „parlamentarny wątek” ich funkcjonowania w państwie naddunajskim na przełomie XIX i XX w., zostały już dość dobrze zbadane. Potwierdzają to prace wybitnych badaczy tego zagadnienia, jak profesorów W. Kucharskiego, J. Buszko, A. Pilcha i wielu innych. Ponadto 130. rocznica utworzenia Koła Polskiego w parlamencie austriackim z pewnością nie należy do rocznic, które zmieniały bieg dziejów ludzkości, a refleksja nad nimi jest rodzajem uczenia się i swoistego dojrzwania wielu społeczeństw. Mimo to recenzowana książka, będąca pokłosiem konferencji naukowej zorganizowanej w parlamencie austriackim oraz Stacji Naukowej PAN w Wiedniu 11-12 września 1997 r., której głównym pomysłodawcą i organizatorem był

prof. W. Kucharski, oraz sama konferencja są wydarzeniami niezwykłymi. Niezwykłość ta polega przede wszystkim na umiejętnym, dokonanym z dużą intuicją, „wkomponowaniu” historii we współczesne procesy polityczne zachodzące w Europie. Zdecydowanie nie jest więc rodzajem sentymentalnej podróży w czasie. Co więcej – rzetelna analiza funkcjonowania Koła Polskiego w parlamencie austriackim w latach 1867-1918, wkładu Polaków w rozwój ówczesnej monarchii austro-węgierskiej, odwoływanie się do wspólnych tradycji i wartości dobrze służy obecnym działaniom Polski na rzecz integracji ze strukturami europejskimi oraz rozpoczętym działaniom Polonii austriackiej na rzecz uzyskania statusu grupy narodowej.

Mechanizm łączenia refleksji historycznej ze współczesnymi, istotnymi dla Polski i Austrii, procesami politycznymi w Europie znajduje odzwierciedlenie w strukturze książki. Składa się ona z dwóch części. W pierwszej, „historycznej”, umieszczone zostały referaty wygłoszone w czasie konferencji, bezpośrednio wiążące się z jej tematem. W części drugiej, „współczesnej”, opublikowano wystąpienia przede wszystkim polityków polskich i austriackich, dla których wspólne doświadczenia historyczne stały się podstawą refleksji na temat stosunków dwustronnych oraz miejsca Polski i Austrii w integrującej się Europie. Część tę kończy obszernie omówienie obrad konferencji.

Opublikowane w części pierwszej referaty zgrupowane są wokół trzech głównych wątków tematycznych. Po pierwsze – przedmiotem analiz jest parlamentaryzm austriacki na przełomie XIX i XX w., udział Polaków w jego funkcjonowaniu oraz udział parlamentarzystów z polskim rodowodem w działalności stowarzyszeń polonijnych. Profesor J. Buszko w referacie *Działalność Polaków w parlamentaryzmie austriackim doby konstytucyjnej* omawia wkład Koła Polskiego w rozwój państwa austriackiego. Dodaje, iż działalność ta była swoistą szkołą parlamentaryzmu dla wielu Polaków. Przyczyniała się do ukształtowania takich osobowości politycznych, jak Jędrzej Moraczewski, Wincenty Witos, Ignacy Daszyński, które po 1918 r. swym politycznym doświadczeniem służyły Polsce niepodległej. Profesor Kucharski w referacie *Usytuowanie cesarza, obywateli, stowarzyszeń i zgromadzeń w prawie austriackim w latach 1867–1918* skoncentrował się przede wszystkim na konstytucyjnych uregulowaniach ich działalności oraz normotwórczej działalności parlamentu. W drugim referacie prof. Kucharski omówił wkład parlamentarzystów polskich w działalność organizacji polonijnych w Wiedniu na przełomie XIX i XX w. Profesorowie A. Pilch i W. Ćwik analizowali – odpowiednio – zjawisko wyborów do parlamentu austriackiego na Śląsku Cieszyńskim w latach 1848–1911 oraz udział polskich prawników w życiu politycznym Austro-Węgier. Profesor Ćwik skoncentrował się zwłaszcza na pozaparlamentarnej działalności takich wybitnych Polaków, jak A. Gołuchowski – senior, K. Badeni, L. Biliński, F. Ziemiałkowski i inni. Dokonał też przeglądu stanowisk ministerialnych pełnionych przez prawników polskich, pokazując jednocześnie ich znaczącą pozycję i wpływ na życie polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturalne ówczesnych Austro-Węgier. Podobne zagadnienie podjęła D. Litwin, omawiając udział Polaków w naczelnym organach państwa austriackiego w okresie dualistycznej monarchii.

Drugim wątkiem tematycznym tej części książki jest analiza ewolucji stosunków polsko-austriackich z perspektywy długiego procesu historycznego. J. Forst-Battaglia

w referacie *Die polnisch-österreichischen Beziehungen im Wandel der Geschichte (Stosunki polsko-austriackie na przestrzeni wieków)* dokonał ich przeglądu od XVI w. w płaszczyźnie politycznej, społecznej i kulturalnej. Pokazał doniosłość ról wielu Polaków, jak Agenor Gołuchowski – senior, Agenor Gołuchowski – junior, Julian Dunajewski, Kazimierz Badeni i innych w życiu politycznym Austrii w XIX i na początku XX w.

Trzecim obszarem analiz w pierwszej części książki stały się sylwetki Polaków, wybitnych osobowości austriackiego życia politycznego na przełomie XIX i XX w. Heinz Jankowsky przedstawił sylwetkę Agenora Gołuchowskiego – juniora, koncentrując się na jego działalności dyplomatycznej w regionie Bałkan. Profesor Edward Olszewski Franciszka Smolkę, wieloletniego prezydenta Izby Poselskiej parlamentu austriackiego, scharakteryzował jako trybuna narodów uciskanych (s. 200). Działalność Ludomiła Germana, wieloletniego wiceprzewodniczącego Izby Poselskiej, została omówiona przez prof. Krzysztofa Kuczyńskiego. Dr Elżbieta Michalik przedstawiła sylwetkę Zygmunta Lasockiego.

W części drugiej, „współczesnej”, zamieszczono okolicznościowe wystąpienia wygłoszone przez przedstawicieli polskich i austriackich kół politycznych oraz środowisk naukowych. Należą do nich: Andreas Khol – przewodniczący Klubu Parlamentarnego Austriackiej Partii Ludowej, Ursula Stenzel – przewodnicząca Komisji Mieszanej Unia Europejska–Polska w Parlamencie Europejskim, Jan Barcz – ambasador Polski w Wiedniu, poseł Piotr Nowina-Konopka, senator Jan Sęk, Wojciech Górnik oraz Richard Hebenstreit, odpowiednio: przewodniczący i wiceprzewodniczący Związku Polaków w Austrii „Strzecha” oraz Jerzy Jerschina – dyrektor Stacji Naukowej PAN w Wiedniu.

W wystąpieniach tych jednoznacznie wskazywano na użyteczność refleksji historycznej dla bieżącej praktyki politycznej, zarówno w kontekście procesów integracyjnych w Europie, jak i działań austriackich środowisk polonijnych na rzecz uzyskania statusu grupy narodowej. Andreas Khol wskazywał, że podstawowym zadaniem konferencji, a myślę, że i książki będącej jej pokłosiem, jest refleksja nad perspektywą, która wynika ze wspólnej historii Polski i Austrii dla wspólnej przyszłości w Europie. Ursula Stenzel skoncentrowała się na procesie poszerzania Unii Europejskiej na wschód. Uznała, iż jest on słusznym, logicznym krokiem nie tylko z powodów politycznych, lecz ze względu na społeczną i gospodarczą stabilność na naszym kontynencie. Ambasador Barcz wskazywał na znaczącą rolę Austrii w procesie integracji Polski z Unią Europejską. Z kolei senator Sęk słusznie podkreślał, że poprzez refleksję nad wspólną historią narody stają się sobie bliższe, zwłaszcza że – należy dodać – sąsiedztwo polsko-austriackie, mimo zaborów, nie należało do „trudnego sąsiedztwa”, obciążonego tragicznymi, historycznymi doświadczeniami z towarzyszącymi im uprzedzeniami i emocjami.

Recenzowana książka i nierozdzielnie z nią związana konferencja, zorganizowana w 130. rocznicę Koła Polskiego w austriackim parlamencie, skłania do kilku refleksji. Po pierwsze – oba przedsięwzięcia są znakomitymi przykładami subtelnej, zorganizowanego z dużą intuicją i wyczuciem – używając modnego ostatnio określenia – lobbingu politycznego. Skierowany jest on do austriackich elit politycznych, a więc środowisk uczestniczących w procesach politycznych. Istotne znaczenie ma

tu także fakt, że obszerne streszczenia opublikowanych referatów i wystąpień zostały przetłumaczone na język niemiecki. Wzmiankowany lobbying wydaje się istotny dla działań Związku Polaków w Austrii „Strzecha” na rzecz uzyskania statusu grupy narodowej, który władze austriackie do tej pory przyznały sześciu innym grupom etnicznym. Odpowiedni wniosek został złożony już w urzędzie kanclerskim. Dla pozytywnej decyzji istotne znaczenie może mieć akcentowanie, w czasie konferencji i na stronach recenzowanej książki, wielowiekowej i znaczącej dla rozwoju państwa austriackiego obecności polskiej grupy etnicznej oraz uświadomienie opinii publicznej tego państwa ponad stuletnich tradycji polskich organizacji w Wiedniu. Do optymizmu skłania zainteresowanie konferencją kanclerza i wicekanclerza Austrii, udział wielu polityków oraz informacje na jej temat w austriackich środkach masowego przekazu.

Wzmiankowany lobbying poprzez odwoływanie się do wspólnych, pozytywnych tradycji historycznych wydaje się mieć istotne znaczenie dla dążenia Polski do integracji z zachodnioeuropejskimi strukturami integracyjnymi. Zdaniem ambasadora Barcza Austria, mająca – obok Niemiec – najdłuższą granicę z państwami kandydującymi do Unii Europejskiej, może odegrać istotną rolę w procesie jej poszerzania na wschód. Jest to tym bardziej istotne, że w drugiej połowie 1998 r. właśnie Austria przejęła przewodnictwo w Unii Europejskiej.

Po drugie – zorganizowana konferencja miała istotne znaczenie dla integracji środowisk polonijnych w Austrii, dla kształtowania poczucia dumy z osiągnięć przodków. Działania te obok wymiaru symbolicznego, moralnego mogą mieć niebagatelne znaczenie dla bieżącej praktyki politycznej. Konsolidacja i mobilizacja środowisk polonijnych, ich presja na rząd austriacki może być znacząca w czasie negocjacji naszego członkostwa w Unii Europejskiej.

Po trzecie – konferencja i książka są cennymi doświadczeniami w zakresie użyteczności historii dla bieżącej praktyki politycznej. Jednoznacznie pokazują, że za pomocą tzw. racji moralnych przedstawianych w kategoriach „cierpieliśmy, a więc się nam należy”, w obecnej Europie coraz mniej można osiągnąć. Wartościowe może okazać się odwoływanie do wspólnych tradycji historycznych i doświadczeń, wspólnych wartości i wkładu w rozwój innych narodów. Działania te pokazują bowiem, jak sztuczny, wbrew wielowiekowym tradycjom więzi między poszczególnymi narodami, był podział Europy po drugiej wojnie światowej. Elementem naszego powrotu do Europy jest bowiem uświadamianie sobie i przede wszystkim innym wielowiekowych tradycji i więzi.

Marek Pietraś